

UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI” CLUJ-NAPOCA

FACULTATEA DE STUDII EUROPENE

TEZĂ DE DOCTORAT

**Imaginea românilor asupra lui Carol I.
(1866 - 1914)**

- rezumat -

Coordonator științific

Prof. Univ. Dr. LADISLAU GYÉMÁNT

Doctorand

DANIEL-IOAN BOROȘ

2011

CUPRINSUL TEZEI :

Declarație standard.....	3
Cuprins.....	4
Introducere – Argument.....	5
Schiță istoriografică.....	11
Capitolul I: Imaginea lui Carol I la români. Primii ani de domnie (1866-1877).....	22
Capitolul II: Imaginea lui Carol I la români în timpul Războiului de Independență.....	82
Capitolul III: Imaginea lui Carol I la români în perioada 1878-1881.....	95
Capitolul IV: Imaginea românilor despre Carol I în perioada 1881 – 1891.....	124
Capitolul V: Imaginea românilor despre Carol I în perioada 1892 – 1902.....	167
Capitolul VI: Imaginea românilor despre Carol I în perioada 1903 – 1914.....	198
Capitolul VII: Moartea regelui Carol I și efectul acesteia asupra imaginii suveranului.....	218
Concluzii.....	224
Bibliografie	230
Anexă - Imaginea lui Carol I în iconografia oficială și cea de opoziție	243

CUVINTE CHEIE: Carol I, Hohenzollern, România, imagine, regalitate, monarhie, instrumente de propagandă, imagine oficială, opoziție, presă, iconografie, mentalitate

REZUMAT:

Obiective, Metodologia folosită: Prezentul demers istoriografic își află originea în interesul pe care ni l-a provocat o personalitate de prim rang a istoriei moderne a României, cea a regelui Carol I, cu cea mai îndelungată domnie dintre cele care s-au

succedat în acest spațiu geografic, dar care, poate paradoxal, dar perfect explicabil, nu s-a bucurat de atenția cuvenită din partea istoriografiei generic numită acum „marxistă”. În ultimii ani, personalitatea și domnia lui Carol I au fost tot mai prezente în istoriografie, dar au apărut sau în sinteze ale căror proporții nu permiteau intrarea în prea multe amănunte, sau în prezentarea unor episoade de întindere (foarte) scurtă.

Astfel, beneficiem astăzi de un portret trasat în linii mari al acestui suveran, cu elemente binecunoscute, care revin (aproape identic) la toți autorii, aceștia recunoscând unele merite deosebite ale domnitorului, dar nivelul de aprofundare este încă destul de scăzut.

Este evidentă necesitatea unei monografii a lui Carol I. Datorită segmentului cronologic larg pe care aceasta ar trebui să-l cuprindă și multitudinii problemelor cu care s-ar confrunta, o astfel de lucrare ar cere, datorită cantumului surselor care ar trebui consultate, o investiție de timp care nu este la îndemâna oricui.

Neputându-ne angaja într-un proiect de atare proporții, cercetarea de față (și datorită caracterului ei oarecum fix – teză de doctorat) se dorește o încercare, care nu este însă exhaustivă, de prezentare a modului în care contemporanii săi l-au văzut pe Carol I, a fațetelor personalității sale pe care le-au prezentat aceștia. Am urmărit să conturăm imaginea pe care și-au format-o asupra domnitorului, precum și să identificăm mecanismele și instrumentele de formare și de propagare, chiar și impactul acestei imagini.

Fixarea unor atari scopuri ne-a condus spre alegerea ca mijloc metodologic de realizare a acestora a imagologiei, deoarece aveam nevoie de mijloacele pe care le oferă această relativ nouă ramură a cercetării istorice în înțelegerea imaginarului social din perspectiva unei istorii a mentalului colectiv și individual.

Astfel, am folosit mai puțin sursele istoriografice care ne dau, în general, o prezentare a acțiunilor domnitorului, căutând mai mult sursele primare, din epocă, contemporane cu evenimentele. Acestea: discursuri, note zilnice, jurnale, memorii, corespondențe, articole din presă, iconografie (oficială și „de opoziție”), prezentări din calendare și almanahuri, manuale din epocă, literatură, completate și corelate cu izvoare istoriografice din epocă și din zilele noastre, pot duce la conturarea imaginii pe care și-au format-o asupra lui Carol I diferitele componente ale societății române din anii 1866 –

1914 și chiar diverse persoane mai mult sau mai puțin apropiate de persoana domnitorului.

Carol I a fost în permanență preocupat de adaptarea ideilor și acțiunilor sale la opinia publică, momentul în care acest fapt se vede cel mai bine fiind consiliul de coroană din 3 august 1914, în urma căruia regele, deși nu împărtășea părerile miniștrilor săi, știind că acestea sunt cele ale poporului român, le-a respectat.

Scopul acestei teze este tocmai cel de a explica modul în care o serie de stereotipuri (clișee) s-au format pe structura imaginii străinului (inițial), apoi pur și simplu a imaginii conducătorului (regele) văzut de cei conduși (poporul), situație în care se nasc noi tipare, care ar putea fi reprezentate stilizat printr-o schemă bipolară, la un pol aflându-se imaginea idealizată, aproape divinizată a „bunului împărat” (mai ales în Transilvania), iar la celălalt cea a regelui avar, profitor, malefic, conturată și propagată de presa de orientare socialistă.

Prin aducerea în 1866 pe tronul României a unui principe dintr-o casă domnitoare apuseană cu tradiție, cea a Hohenzollernilor prusaci, contactul dintre civilizația pe care o reprezenta domnitorul și cea a poporului a devenit puternic, generând influențe reciproce, reacții pozitive și negative, dar indiscutabil ducând la progres și modernitate.

Această diferență între civilizația germană (prusacă) ilustrată de principe și cea balcanică încă valabilă pentru România, amplificată și de francofilismul puternic și perfect explicabil al românilor, a constituit tema predilectă a articolelor și pamfletelor îndreptate împotriva domnitorului. **Primul capitol** al tezei își propune să analizeze modul în care diferitele componente sociale românești l-au privit pe noul principe în primii săi ani de domnie.

Această primă perioadă a domniei lui Carol I, a fost definitorie atât pentru imaginea pe care și-au făcut-o românii asupra noului lor conducător, cât și, poate chiar mai mult, pentru imaginea pe care și-a format-o domnitorul despre poporul pe care fusese chemat să îl conducă, despre realitățile țării și modul în care puteau fi ele gestionate mai bine. În consecință, putem afirma că, înaintea probei războiului, se încheiase o perioadă de încercare a tenacității lui Carol I, care a dus la identificarea unor soluții de ieșire din

situații ce păreau insurmontabile. De asemenea, pe baza acestor experiențe, au fost identificate punctele nevralgice la care rezonau diversele componente ale poporului român, astfel încât, mai apoi, acestea au fost țintite prin instrumente de propagare și cultivare a imaginii, atent alese.

În **capitolul II** am tratat modul în care românii și-au văzut domnitorul în timpul Războiului de Independență și la măsura în care evenimentul a afectat imaginea principelui, metamorfozând personajul istoric.

Războiul marchează o schimbare decisivă în imaginea lui Carol I. Trebuie însă să precizăm că marea masă a populației, aflându-se la un nivel de cultură foarte scăzut, nu se putea exprima direct, într-o formă scrisă, care să ne parvină. Această situație ne-a determinat să reconstituim imaginea pe care o avea poporul din literatură (cea apropiată cronologic perioadei de care ne ocupăm), din presa vremii, din discursurile politicianilor epocii și bineînțeles din istoriografie, fiecare dintre acestea denaturând însă, într-o măsură mai mare sau mai mică, evenimentele.

Pe parcursul întregii perioade dominate de război (1877-1878) imaginea domnitorului a fost pozitivă, înregistrându-se o modificare față de perioada precedentă (1866-1876), manifestată prin două fenomene: românizarea lui Carol, care din „neamțul”, „străinul”, devine „Vodă Carol”, și mitizarea lui prin plasarea alături de cele mai importante nume ale istoriei românilor.

Capitolul III prezintă modul în care a fost văzut Carol I de către diferitele componente ale societății românești într-o perioadă de timp scurtă dar densă, care are ca punct nodal proclamarea Regatului României și trecerea lui Carol I de la statutul de domnitor la cel de rege.

Segmentul cronologic ce face obiectul acestui capitol este unul destul de îngust, dar deosebit de dens în evenimente. Perioada este marcată de congresele de pace de la San Stefano și Berlin și de urmările acestora asupra situației românilor, puși în fața problemei cedării sudului Basarabiei și a preluării unui teritoriu nou, cel al Dobrogei. Aceste evenimente, precum și inerentele dispute politice care le-au însoțit, au afectat imaginea domnitorului.

În acest segment cronologic, imaginea regelui a fost una complexă (de altfel, ea se va complica tot mai mult pe măsura trecerii timpului, sursele ce vorbesc despre Carol fiind tot mai numeroase). Regele nu se mai află în centrul unei dihotomii bine-rău, neamț răuvoitor-salvator al națiunii, după cum fusese la începutul domniei. Opiniile se nuanțează, unii detractori ai monarhului recunoscându-i acestuia câteva calități, în timp ce dintre apropiații care îl apreciază, unii își permit să îl critice în câteva ocazii. Liderii politici conștientizează (dacă mai era nevoie) că în urma victoriei din război Carol nu numai că stă ferm pe tron, dar se și bucură de popularitate la nivelul opiniei publice.

Prin urmare, deși imaginea regelui este manipulată în disputele politice, iar unii încearcă să îl șantajeze pentru a fi aduși la putere, devine tot mai clar că autoritatea monarhului este mare, el fiind arbitrul scenei politice.

Toată această imagine, în fondul ei extrem de pozitivă, a fost afectată de câteva probleme acute, cele mai grave fiind chestiunea Basarabiei și cea evreiască. Acestea au format baza acuzelor îndreptate împotriva regelui, mai ales prin intermediul revistelor satirice antimonarhiste. În aceste publicații este prezent discursul deja tipic, în care Carol este neamțul parvenit, rău intenționat, chiar diabolic uneori.

În consecință, imaginea oficială este una care merge până la a-l vedea pe rege ca instrument binecuvântat, providențial, al Divinității, întărită și de voci neoficiale care credeau sincer în existența calităților regale enumerate mai sus.

Perioada tratată în cuprinsul **capitolului IV** se caracterizează prin continuități și discontinuități în raport cu cea precedentă. Proclamarea Regatului confirmase ascensiunea de popularitate a regelui, reflectată într-o imagine în general pozitivă.

Deceniul care urmează nu se va remarca prin evenimente deosebite pe plan extern, ca urmare a acestui fapt imaginea Suveranului va fi prezentă mai ales în legătură cu politica internă, cu deja clasicele dispute între liberali și conservatori. Această perioadă este foarte importantă în evoluția imaginii regelui Carol I (de aici și dimensiunea mai mare a acestui capitol).

Datorită schimbărilor ce se produc după Proclamarea Regatului, a ascendenței noii generații, a multiplicării mijloacelor de exprimare, această perioadă are caracteristici care se pot extinde și asupra următoarelor segmente cronologice.

Perioada studiată în cuprinsul **capitolului V** păstrează caracteristicile generale prezentate în capitolul anterior, pe care le transmite ultimei perioade de domnie a regelui Carol I.

Elementele care dau o doză de particularitate segmentului cronologic 1892 – 1902 au fost generate de impactul mișcării memorandiste asupra imaginii regelui (mai ales în Transilvania, dar și în Regat) și jubileul a 25 de ani de la Războiul de Independență, din 1902.

Perioada analizată în **capitolul VI** este caracterizată de aceeași presă „oficială”, care prezintă pe larg o imagine idealizată a domnitorului, de aceleași atacuri ale presei socialiste care contestă titlaturile laudative propuse de simpatizanții regelui și de mărturiile memorialiștilor care, mai ales cei apropiați regelui, sunt cel mai aproape de adevăr, fiind afectați însă și ei de subiectivism. Pe lângă aceste trăsături generale comune, se generalizează imaginea bătrânului rege cu două aspecte antinomice ce derivă din aceasta: înțelepciune (dar) și slăbiciune. Perioada are jaloane cronologice importante, unul pozitiv pentru imaginea regelui: jubileul celor patruzeci de ani de domnie din 1906, unul extrem de negativ: răscoala din 1907 și unul controversat: anul 1914 cu problema intrării în război, care a fost rezolvată de moartea lui Carol I.

Concluzii – evoluția imaginii lui Carol I: Imaginea nu a fost statică. Aceasta a evoluat pe parcursul întregii domnii și, datorită lungimii deosebite a acesteia, a suferit mai multe transformări. Inițial, imaginea era una impersonală, circulând în două variante: cea în care regele era un „neamț”, un „străin” care nu va aduce nimic bun pentru români și cea care prezenta tradiția familiei Hohenzollern, relațiile acesteia, în speranța că vor avea un efect deosebit asupra României.

Treptat, imaginea domnitorului se personalizează, dar, până la războiul de independență, datorită dificultăților interne, predomină acuzațiile de nepotrivire a principelui german cu țara și poporul român. Momentul decisiv pentru depășirea acestor idei preconceptuate a fost războiul de independență, victoria pe câmpul de luptă și participarea efectivă la bătălia a regelui marcând „naturalizarea” acestuia și creșterea popularității sale.

Curba ascendentă a imaginii continuă până la un nou moment extrem de pozitiv – Proclamarea Regatului – după care se înregistrează o stabilizare, imaginea regelui fiind însă afectată de jocurile politice în care a fost manipulată.

De la acest moment încep să se poată identifica mai bine curente de bază în presă. Primul este cel al presei denumită generic „oficială”, care cuprinde discursurile și articolele impuse de protocol și de diverse ocazii și festivități, prezentările laudative ale regelui în totalitatea lor. Se impune însă observația că aceste ilustrări extrem de pozitive au fost făcute dintr-o pornire onestă de unii din autori, putându-se identifica uneori acest lucru, dar fără a fi posibilă o statistică care să cuantifice numărul manifestărilor sincere, respectiv al celor mai mult sau mai puțin afectate de circumstanțe.

La polul opus se află presa de orientare socialistă, care încearcă să dărâme toate tiparele construite de presa oficială, conturând și încercând să propage cât mai puternic imaginea regelui venetic, avar, hrăpăreț, care se îmbogățește din exploatarea poporului.

Nu se poate stabili un raport numeric exact între aceste două tipuri opuse ale manifestărilor presei, dar, dacă folosim ca un fel de barometru afirmațiile memorialiștilor, vom vedea că acestea confirmă în proporție destul de mare afirmațiile presei oficiale, putând trage deci concluzia că imaginea românilor asupra lui Carol I a fost (începând cu anul 1877) în general bună.

La momentul 1881 trecuseră deja cincisprezece ani de domnie ai lui Carol I. Există o tânără generație ce se născuse în acești ani și care va fi formată, educată, în spirit dinastic. Această educație începe să dea roade, ceea ce este probat, mai târziu, de faptul că membrii acestei generații vor face trecerea spre perioada sfârșitului de secol XIX și a începutului celui următor, ajungând în ultimii ani de domnie ai regelui persoane foarte importante în stat și slujitori direcți și fideli ai regelui.

Pe întreg parcursul domniei lui Carol I, presa partidelor conservator și liberal nu a fost unitară și din cauza faptului că diversele facțiuni și grupări au fost caracterizate de oportunism, au uzitat imaginea regelui în funcție de interesele lor de moment. De asemenea, trebuie remarcat că, deoarece întreaga presă română se afla într-un proces de dezvoltare, înmulțindu-se publicațiile, în mod evident și imaginea regelui (pozitivă sau negativă) a fost mai intens difuzată, arătând interesul de care se bucura persoana acestuia.

Datorită evoluției societății românești, spre sfârșitul secolului XIX s-a mărit numărul muncitorilor din întreprinderi (mai ales în București) și a intelectualilor cu vederi socialiste, care doreau, prin intermediul noilor organe de presă, de orientare socialistă, să-i angreneze și cointerezeze pe aceștia și pe țărani într-o mișcare antimonarhică.

La sfârșitul secolului al XIX-lea și la începutul celui următor, „șahul la rege” era subiectul predilect al multor ziare și o cale de sporire a tirajului.

Guvernele, cei mai mulți oameni politici și de cultură, reprezentanții administrației publice de la nivel central și local au acționat pentru crearea unui „mit” al regelui Carol I, prezentat ca un voievod din povești, trimis de Dumnezeu pe pământ pentru a conduce România și a o înălța în rândul statelor civilizate ale lumii. Regele Carol I era „viteaz”, „erou”, „înțelept”, „generos”, „părintele patriei”.

La solicitarea Ministerului Instrucțiunii, în manualele școlare s-au introdus lecții speciale consacrate domniei lui Carol I, portretul regelui era prezent, obligatoriu, în toate instituțiile publice, orice sărbătoare națională începea cu Imnul Regal, care devenise imnul de stat al României. Mai multe edificii publice, între care podul de la Cernavodă, Fundația Universitară din București au primit numele Carol I. În aproape toate orașele din țară străzile principale se numeau „Carol” și „Elisabeta”.

Regele Carol I, dobândind o bogată experiență politică și devenind tot mai sigur de sine, a urmărit să asigure funcționarea normală a mecanismului constituțional, manifestând el însuși o largă toleranță față de cei care-i criticau anumite decizii sau îi contestau dreptul de a ocupa tronul României.

În anul 1896, la împlinirea a 30 de ani de domnie, s-au organizat noi serbări, s-au publicat versuri, s-au scris ode de preamărire a lui Carol I. Au fost publicate cărți consacrate domniei lui Carol I, care erau larg răspândite.

Totuși, imaginea reală a regelui nu era nici cea prezentată de criticii lui, nici cea portretizată de laudători, mai mult sau mai puțin cointeresați din punct de vedere material. Carol I era atent atât la criticile, cât și la elogiile ce i se aduceau. Pentru a evita atacurile anti-dinastice, dar și în conformitate cu propria-i fire, a căutat să se impună printr-o viață personală exemplară, prin exactitate și corectitudine.

El nu a îngăduit existența unei camarile și a interzis reginei Elisabeta să se amestece în treburile politice ale României. La castelul Peleş, regele Carol primea adesea vizitatori din întreaga țară, mai ales elevi, cărora le arăta viața modestă pe care o ducea. Gestul era în același timp un îndemn la muncă și aprecierea cu grijă a banului și a averii proprii.

Între darurile pe care le oferea, ceasul era cel mai des întâlnit pentru a atrage atenția asupra punctualității și a folosirii chibzuite a timpului, pe care mulți îl risipeau fără folos, inclusiv oamenii politici.

De la sfârșitul secolului al XIX - lea, deja putem vorbi de un cult al personalității lui Carol I, instrumentat chiar prin decrete - lege. Astfel, în timp, cele trei momente istorice diferite: 10 mai, 9 mai, 15 martie, au fost contopite în unul singur pentru omagierea dinastiei.

Unui act real (începutul domniei lui Carol I) i s-au adăugat două licențe istorice: proclamarea Independenței (votată la 9 mai 1877) și a Regatului (legea fiind promulgată, deci aflată în vigoare de la 15 martie 1881).

Momentul privilegiat al prezentării familiei regale, având în prim plan pe Carol I, era, firește 10 Mai. O imagine care poate fi considerată tipică ne este oferită în jurnalele care, făcând o evocare a domniei suveranului însoțită de fotografia acestuia, arătau iubirea de care se bucura domnitorul în rândurile poporului, explicând originea denumirii „Marele căpitan” și reluând tema „Coroanei de oțel” prin folosirea exclusivă a unor cuvinte elogiatoare.

Carol I urmărea crearea unui corp de tehnocrați care să nu fie schimbați după fiecare scrutin sau după fiecare demisie de guvern, aceștia urmând a constitui baza unui corp de specialiști care să asigure stabilitatea și perenitatea aplicării unor măsuri reformatoare. Aceștia, dintre care cei mai activi și eficienți în promovarea imaginii hiperbolizate a lui Carol I au fost Spiru C. Haret și administratorul Domeniilor Regale, Ion Kalinderu, au răsplătit pe deplin atenția și încrederea care le-a fost acordată de către rege, devenind modelatori de conștiințe, formatori de imagine și instrumente ale fidelizării poporului față de rege și dinastie.

Revenind la momentele cronologice relevante ale evoluției imaginii domnitorului, după momentul extrem de pozitiv al anului 1906, când se înregistrează maxima difuzare a

imaginii (mai ales a celui oficiale) regelui, urmează poate cel mai negativ moment al domniei (din perspectiva efectelor asupra imaginii suveranului), cel al răscoalei din 1907.

Deși majoritatea acuzelor pentru răscoală au fost adresate guvernului, imaginea regelui a fost serios afectată de revoltă. Momentul 1907 va rămâne o temă predilectă pentru acuzele împotriva regelui până la sfârșitul domniei acestuia.

În Transilvania, imaginea lui Carol I a fost în permanență una deosebit de bună, mai ales după cucerirea independenței pe câmpul de luptă, deoarece unii români ardeleni au ajuns să sere că acest moment va fi succedat de recucerirea Transilvaniei și unificarea României. Deși nu exista o concretizare a unor asemenea planuri unioniste, speranțele au fost plasate asupra lui Carol, acest fapt contribuind la conturarea și promovarea unei imagini mesianice a acestuia, bazată pe mitul arhetipal al salvatorului.

Ultimii ani de domnie au fost destul de liniștiți, cu excepția celui din urmă, în care, fiind pus în fața unei dureroase alegeri, se pare că regele nu a putut să lupte împotriva Germaniei, gândindu-se chiar la soluția abdicării pentru ieșirea din această situație. Se poate spune că moartea regelui a venit la timp, protejând imaginea lui Carol I de un nou aspect negativ, și mitizând-o definitiv, prin părăsirea de către suveran a acestei lumi marcându-se intrarea definitivă a sa în istorie, în legendă.

BIBLIOGRAFIE:

I. BIBLIOGRAFIE PRIMARĂ

ZIARE, REVISTE, CALENDARE (DIN EPOCĂ)

Acțiunea, București, an X, 1911.

Albina, București, an VI, 1902-1903.

Amicul familiei, Gherla, an V – 1881.

Amicul Progresului Român, București, an IV (1893-1894).

Calendarul Ilustrat Bucurescian, 1891.

Calendarul Minervei, 1911.

Calendaru Pentru Toți României, 1903.

Calendarul Plugarului, 1899.

Calendar Românesc, 1908.

Călimdarul studenților. Pe anul comun 1890, Slatina.

Cărțile săteanului român, Cursul III, an 1878, Cartea 4.

Gazeta Transilvaniei, Brașov, an XXIX, 1866; XXXIV,1871; XL, 1877; LXIX, 1906.

Gând Românesc, an VII, 1939.

Luceafărul, Budapesta, an V, 1906.

Românul, Arad, an IV, 1914.

Secolul, București, an III, 1904.

Transilvania, Sibiu, 1911.

Tribuna, Arad, 1909.

Tribuna, Sibiu, an XI (1894).

Monitorul - Jurnal oficial al României, București, 1866.

LUCRĂRI ISTORIOGRAFICE, ROMANE, BROȘURI, ARTICOLE (DIN EPOCĂ)

Alessi, A. P.; Pop, Maxim, **Resbelu Orientale Ilustratu**, Graz, 1878.

Alexandrescu, Gr. M., **Măriei Sale Carol Regele României**, în **Amicul familiei**, 1881, nr.7.

Anghel C. D., **Regele și Armata**, în **Monarhia....**, .

Antipa, Gr., **Câteva amintiri despre Regele Carol I**, în **Din viața ...**,

Armașu, I., **10 Mai**, în **Monarhia....** ,.

Idem, **Jubileu sistem Potemkin**, în **Monarhia....**, .

Idem, **De zece mai**, în **Monarhia....**, .

Bacalbașa, Anton C, **Tot regele, Sîriacu**, în **Democrația socială**, an I (1892), nr. 3, din 19 ianuarie, apud Bacalbașa, Anton, **Schițe și articole**.

Idem, **Proza regală**, în **Democrația socială**, an I (1892), nr. 47, din 22 noiembrie, apud Bacalbașa, Anton, **Schițe și articole**.

Idem, **După serbări**, în **Adevărul**, an VI, nr. 1482, din 28 ianuarie 1893 noiembrie, apud Bacalbașa, Anton, **Schițe și articole**.

Idem, **Țăranii la oraș**, în **Munca**, an III, nr. 50, din 31 ianuarie 1893 noiembrie, apud Bacalbașa, Anton, **Schițe și articole**.

Idem, **Marele căpitan**, în **Adevărul**, an VI, nr. 1652, din 29 septembrie 1893 noiembrie, apud Bacalbașa, Anton, **Schițe și articole**.

Idem, **Moș Teacă la 10 mai**, în **Moftul român**, an I (1895), nr. 29, din 10 mai, noiembrie, apud Bacalbașa, Anton, **Schițe și articole**.

Idem, **Prăsila Regală (Poveste cu tendinți antidinastice)**, în **Moș Teacă**, an I (1895), nr. 7, din 10 mai., apud Bacalbașa, Anton, **Schițe și articole**.

Bacalbașa, Constantin C., **10 Mai**, în **Monarhia...**, .

Idem, **Ne trebuie un idol?**, în **Monarhia...**, .

Băsești, G. Pop, **Întemeierea Partidului Național**, cuvântare festivă, în Valeriu Braniște, **Oameni, fapte, întâmplări**, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1980.

Beldiman Alex. V., **Dinastia Română**, în **Monarhia...**, .

Idem, **Consecințele Dinastiei**, în **Monarhia...**, .

Idem, **Regele Barnum**, în **Monarhia...**, .

Idem, **10 mai, zi de doliu**, în **Monarhia ...**, .

Idem, **10 mai, zi de doliu pentru neamul românesc**, în **Monarhia ...**, .

Bolliac, Cezar, **A patra scrisoare confidențială d-lui Ioan Brătianu la Paris**, 22 martie 1866, în Cezar Bolliac, **Opere**, vol. II, București, 1956.

Idem, **Despre constituție**, în **op. cit.**

Idem, **Împământenirea principelui de Hohenzollern, 10 mai 1866**, în **op. cit.**

Bădulescu, Alex, **Regele și apanajele**, în **Monarhia ...**, .

Idem, **Vampirul**, în **Monarhia...**, .

Bujor, Mihai Gh., **Jubileul...**, în **Monarhia...**, .

Idem, **Patruzeci de ani de sărăcie, de robie și rușine în Monarhia**.

Cantacuzino, Alexandrina Gr., **Carolus Rex**, în **Din viața ...**, .

Coșbuc, George, **Povestea unei coroane de oțel**, Ed. a IV-a. [f.a.].

Dinu, Gheorghe, **Petrecerea de mâine**, în **Monarhia ...**, .

Dobrin M., **Jubileul de ieri**, în **Monarhia...**, .

Eliade, Mircea, **Hașdeu și Domnitorul Carol**, în B. P. Hașdeu, **Scieri literare morale și politice**, tom. II, București, 1937.

Eminescu, Mihai, **Articole politice**, Buc., 1910.

Fleva, Nicolae, **Apărarea celor 41 de acuzați**, în **Monarhia ...**, .

Galaction, Gala, **Așa cum mi-L aduc aminte**, în **Din viața regelui Carol I. Mărturii contemporane și documente inedite**,

Georgescu, G. P., Gen. Adj., **Amintiri din cei 7 ani ca adjutat pe lângă Regele Carol I**, în **Din viața...**, .

Ianov, Ion, **10 Mai 1881**, în **Amicul familiei**, 1881, nr.11, .

Istrati, I., Gen. Adj., **Amintiri din viața Regelui Carol I**, în **Din viața...**, .

Karnabatt, D., **O mărturie din mulțimea mării domnii**, în **Din viața...**, .

Kremnitz, Mite, **Regele Carol al României. Un simbol al vieții**, ed. a II – a, București 1906.

Lupaș, Ioan, **Regele Carol I și Transilvania. Adevăratul monarh**, în **Gând românesc**, an VII, nr. 7-9, septembrie 1939, .

Macedonski, Alexandru, **Vodă Trefleac I**, în **Adevărul despre regi...**, .

Idem, **Visul**, în **Adevărul despre regi...**, .

Idem, **Să trăiască Vodă**, în **Adevărul despre regi...**, .

Idem, **Noaptea**, în **Adevărul despre regi...**, .

Meissner C., **Poporul românesc și întemeietorul dinastiei**, în **Din viața**, .

Mihali, Teodor, **Amintiri politice despre Unire**, în **Generația Unirii**, nr. 3 din 10 mai 1929.

Mille, Constantin, **Apanajele**, în **Gândirea...**,

Idem, **Republica română**, în **Monarhia...**,

Idem, **Prea târziu, Maiestate**, în **op. cit.**, .

Idem, **Comedia parlamentară**, în **op. cit.**, .

Idem, **Carol și democrația**, în **op. cit.**, .

Idem **Două serbări**, în **op. cit.**, .

Mironescu, G. G., **Amintiri de copil**, în **Din viața regelui Carol I. Mărturii contemporane și documente inedite**, București, 1939.

Moisil, C., **Portrete monetare ale regelui Carol I**, în **Arta și Tehnica Grafică**, Caietul 9, București, 1939.

Morțun, V.G., **Apanajele și liberalii conservatori**, în **Gândirea...**,

Onciul, Dimitrie, **La centenarul al IV – lea al morții lui Ștefan cel Mare**, cuvântare ținută la mănăstirea Putna la 3 iulie 1904, în **Doze cuvântări comemorative** de Dimitrie Onciul, București, 1904.

Idem, **XXIV Ianuarie, conferință ținută la serbarea școlară din 24 ianuarie 1905 în Ateneul Român**, București, 1905.

Idem, **Alegerea regelui Carol I al României, conferință ținută la 9 aprilie 1906 în Ateneul Român**, București, 1906.

Idem, **Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul. Doze cuvântări comemorative de Dimitrie Onciul**, Buc., 1904.

Panu, Gh. , **Pentru ce critic pe rege (IV, VII, VIII)**, în **Gândirea...**, .

Idem, **Omul periculos**, în **Gândirea...**, .

Idem, **Regele fluierat și huiduit**, în **Gândirea...**, .

Păcățian T. V., **Trăiască România și Carol Craiul ei!**, în **Amicul familiei**, V, 1881, nr. 7.

Idem, **Oda Majestăților Sale Regelui Carol I și Reginei Elisabeta**, în **Amicul familiei**, 1881, nr.7.

Petrescu, Cezar, **Cei trei regi**, București,1997.

Pușcariu, Sextil, **Răsunetul Războiului pentru Independență în Ardeal**, în vol. **Războiul neatârării. 1877 – 1878**.

Radovici, Al. Gh., **Haro!**, în **Monarhia...**, .

Roman, Ioan N., **O farsă ridicolă**, în **Monarhia ...**, .

Idem, **Maiestate**, în **Monarhia ...**, .

Rosetti, Radu, **De întâii ani ai domniei lui Carol I**, în **Monarhia de Hohenzollern văzută de contemporani**, București, 1968.

Selăgeanu, Florian, **Cântec de bucurie**, în **Amicul familiei**, Gherla, V, 1881, nr. 7.

Teodorescu, I., **Mormântul bogățiilor țării**, în **Monarhia...**, .

Idem, **Soldații**, în **Monarhia...**, .

Ventura, Grigore, **Curentul antidinastic**, în **Gândirea...**, .

Idem, **Monarhia se duce (I, II)**, în **Gândirea...**, .

Idem, **Dreptul la revoluțiune**, în **Gândirea...**, .

Vlahuță, Alexandru, **Auri sacra fames**, în **Monarhia...**, .

Idem, **1907**, în **Monarhia...**, .

Vulovici, N. , **Carte din războiu**, în **Calendar Românesc 1908**, București.

Zamfirescu, Duiliu, **În război**, Buc., 1907.

***, **Amintiri de acum 25 de ani de la Războiul neatârării României și de la Proclamarea Independenței Sale**, în **Calendaru Pentru Toți Români**, București 1903

*** , **Blestemul lui Alexandru**, în **Cărțile Cărțile săteanului român**, Cursul III, Cartea 4, 1878.

***, **Prietenia muscănească – Dumnezeu să te ferească**, în **Cărțile ...**, .

***, **Războiul neatârării. 1877 – 1878**, București, Universitatea Liberă, Conferințe ținute la Ateneul Român, 1927.

***, **The land beyond the forest, (Țara de dincolo de pădure)**, Edinburg, London, 1888.

COLECȚII DE ARTICOLE ȘI DOCUMENTE

Adevărul despre regi, Scrieri din literatura română antimonarhică, selectate de Virgiliu Ene, București, Ed. Ion Creangă, 1977.

Cuvântările regelui Carol I, vol. I. 1866-1886. Ediție îngrijită de Constantin C. Giurescu, București, 1939.

Din viața regelui Carol I. Mărturii contemporane și documente inedite, culese de Al. Tzigara-Samurcaș, București, 1939.

Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1893 -1900, București, 1969.

Documente externe. 1879 – 1916, vol. I, București, 1983.

Gândirea social-politică antimonarhică și republicană din România, antologie, studiu introductiv și note de Gheorghe Ghimeș, București, 1979.

Independența României. Documente, vol. I, București, Ed. Academiei, 1977.

Monarhia de Hohenzollern văzută de contemporani, București, Ed. Politică, 1968.

Răduică, Georgeta; Răduică, Nicolin, **Dicționarul presei românești, (1731-1918)**, București, Ed. Științifică, 1995.

1918 la români. Desăvârșirea unității național – statale a poporului român. Documente externe. 1879 – 1916, vol. I, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1983.

MEMORII, JURNALE, CORESPONDENȚE

Alecsandri, Vasile, **Opere X. Corespondență 1871-1881**, București, Ed. Minerva, 1984.

Argetoianu, Constantin, **Memorii**, vol. I, partea I; vol. II, partea a IV-a, București, Ed. Humanitas, 1991.

Bibescu, Martha, **Imagini de album**, București, Ed. Albatros, 1988.

Brătianu, Ion C., **Acte și cuvântări**, publicate de G. Marinescu și C. Grecescu, vol IV – 1932, vol. V – 1934, vol. VI – 1936.

Candiano-Popescu, Al., **Amintiri din viața-mi. (1867-1898)**, București, Ed. Eminescu, 1998.

Cantacuzino, Sabina, **Din viața familiei Ion C. Brătianu**, București, Ed. Albatros, 1993.

Cristea, Nicolae, **File de memorialistică. Jurnal**, Sibiu, Ed. Tribuna, 1998.

Cristescu, Sorin, **Carol I – Corespondența privată**, București, Ed. Tritonic, 2005.

de Diesbach, Ghislain, **Prințesa Bibescu. 1866 – 1973. Ultima Orhidee**, București, Ed. Vivaldi, 1998.

Ghica, Ion, **Opere**, vol. V. **Corespondență**, București, 1988.

Jurnal. Carol I al României, vol. I. 1881-1887, stabilirea textului, traducere din limba germană, studiu introductiv și note de Vasile Docea, Iași, Ed. Polirom, 2007.

Maiorescu, Titu, **Jurnal și epistolar**, vol. V- IX, București, Ed. Minerva, 1984 -1989.

Marghiloman, Alexandru, **Note politice**, vol. I, Ed. Scripta, București, 1993.

Maria, Regina României, **Povestea vieții mele**, vol. I – III, Iași, Ed. Eminescu, 1996.

Memoriile Regelui Carol I Al României, vol. I – IV, București, Ed. Machiavelli, 1995.

Mihu, Ioan, **Spicuri din gândurile mele**, Sibiu, 1938.

Odobescu, Alexandru, **Opere**, vol. IX. **Corespondență 1880 – 1882**, București, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, 1983.

Pagini dintr-o arhivă inedită, Ed. îngrijită, studiu introductiv și note de Antonie Plămădeală, București, Ed. Minerva, 1984,

Rațiu, Ioan și Rațiu, Emilia, **Correspondență. Scrisori primite. 1866 – 1895**, București, Ed. Progresul românesc, 1994.

Tzigara-Samurcaș, Al., **Memorii I (1872 - 1910)**, București, Ed. Grai și Suflet – Cultura Națională, 1991.

Vaida Voevod, Al., **Memorii**, vol. II, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1995.

EDIȚII DE AUTOR

Bacalbașa, Anton, **Schițe și articole**, București, 1953.

Bolliac, Cezar, **Opere**, vol. II, București, Ed. De Stat pentru Literatură și Artă, 1956.

Coccea, Nicolae D., **Scrieri**, vol. II, București, Ed. Minerva, 1970.

Eminescu. Sens, Timp și Devenire istorică, volum îngrijit de Buzatu, Gh., Lemny, Șt., Saizu, I., Iași, 1988.

Ghica, Ion, **Opere**, vol. II, București, Ed. Minerva, 1970.

Hașdeu, B. P., **Scrieri literare, morale și politice**, tomul II, București, 1937.

Kogălniceanu, Mihail, **Opere IV, Oratorie II**, București, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, 1980.

II. BIBLIOGRAFIE GENERALĂ

ARTICOLE ÎN REVISTE DE SPECIALITATE

Binder Iijima, Edda, **The Institutionalization of the Romanian Monarchy in the 19th Century. Aspects of a Changing Society**, în *Revue des Etudes Sud-Est Européennes*, tom XXXVI, București, 1998, nr. 1-4.

Boroș, Daniel, **Carol I între Orient și Occident**, în *Caietele Gh. I. Brătianu*, I, Târgu-Mureș, 1998.

Idem, Imaginea lui Carol I la români. Primii ani de domnie 1866-1878, în *Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane “Gheorghe Șincai”*, II, Târgu-Mureș, 1999.

Idem, Imaginea lui Carol I la români în perioada 1878 - 1881, în *Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane “Gheorghe Șincai”*, V - VI, Târgu-Mureș, 2002 – 2003.

Idem, Imaginea evreilor în Calendarele populare românești. Sfârșitul secolului al XIX – lea – începutul secolului al XX – lea, în *Libraria*, II, Târgu Mureș, 2003.

Bulei, Ion, **9 Mai, 10 Mai**, în *Magazin Istoric*, nr. 5, București 1997.

Chiriță, Grigore, **Armata, detronarea lui Cuza Vodă și Carol de Hohenzollern. II**, în *Revista Istorică*, serie nouă, tom III, București, 1992.

Crăciun, Cornel, **Reprezentări ale războiului în pictura românească**, în *Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane „Gheorghe Șincai”*, V - VI, Târgu-Mureș, 2002 – 2003.

Cristescu, Sorin, **Destinul se opune abdicării**, în *Magazin Istoric*, nr. 10, București, 1997.

Dosarele Historia, an I, nr. 7 (septembrie 2002), București.

Frunzetti, Ion, **Contribuția pictorilor la plastica Independenței**, în vol. *Arta românească în secolul XIX*, București, Ed. Meridiane, 1991.

Ionescu, Adrian-Silvan, **Din jurnalul generalului I. V. Socec. Impresii despre familia regală a României, 1888 – 1914**, în *Revista arhivelor*, București, an LXXIX, nr. 1-2/2002.

Iorga, Nicolae, **Istorie națională – Istorie universală**, în *Magazin Istoric*, nr. 4, București, 1997.

Idem, **Introducere**, la cursul de **Istorie Modernă**, susținut la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București în anul 1904, text litografiat, inedit, în *Magazin Istoric*, an XXXI, nr. 4 (361), București, 1997 .

Murgescu, Mirela-Luminița, **Figura regelui Carol I în manualele școlare românești**, în *Revista istorică*, tom X, București, 1999, nr. 5-6.

Idem, **Personajele istorice românești și oferta manualelor de istorie din Principatele Românești la mijlocul secolului al XIX-lea**, în *Revista istorică*, tom VII, nr. 9-10, București, 1996.

Onciu, Dimitrie, **Carol I. „Am venit să creez un viitor”**, în *Magazin Istoric*, nr. 8, București, 1997.

Russu, V., **Din frământările politice ale perioadei de instabilitate guvernamentală și parlamentară (1866 – 1871). Încercări de revizuire a Constituției**, în *Analele Științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași*, seria Istorie, tom XVIII, fascicolul 1, Iași, 1972.

Sfiulescu, Flavius, Cătălin, **Domnitorul Carol I și Râmnicu-Vâlcea, în anul 1873**, în **Buridava**, Râmnicu Vâlcea, Ed. Almarom, 2008, nr. 6.

Tomi, Raluca, **Sfaturi către un tânăr principe. Mărturii despre primii ani de domnie ai lui Carol I (1866 - 1867)**, în vol. **Hegemoniile Trecutului. Evoluții românești și europene. Profesorului Ioan Chiper la 70 de ani**, coordonatori Mioara Anton, Florin Anghel, Cosmin Popa, București, 2006,

LUCRĂRI SPECIALE

Badea-Păun, Gabriel, **Carmen Sylva. Uimitoarea Regină Elisabeta a României**, București, Ed. Humanitas, 2008.

Badea-Păun, Gabriel, **Mecena și comanditari, artă și mesaj politic**, București, Ed. NOI Media Print, 2010.

Berindei, Dan, **Societatea românească în vremea lui Carol I (1866 – 1876)**, București, Ed. Militară, 1992.

Constantin, Marian, **Palate și colibe regale din România. Arhitectura și decorația interioară în slujba monarhiei (1875-1925)**, București, Ed. Compania, 2007.

Cristescu, Sorin, **Carol I și politica României (1878-1912)**, București, Ed. Paideia, 2007.

Damean, Sorin Liviu, **Carol I al României, vol I, 1866 – 1881**, București, Ed. Paideia, 2000.

Gauthier, Guy, **Acvile și lei. O istorie a monarhiilor balcanice**, București, Ed. Humanitas, 2004.

Ionescu, Adrian-Silvan. **Mișcarea artistică oficială în România secolului al XIX-lea**, București, Ed. NOI Media Print, 2008.

Iordache, Anastasie, **Instituirea monarhiei constituționale și regimului parlamentar în România**, București, Ed. Majadahonda, 1997.

Iorga, Nicolae, **Politica externă a Regelui Carol I**, București, Ed. Glykon, 1991.

Idem, **Războiul pentru Independența României. Acțiuni diplomatice și stări de spirit**, București, Ed. Albatros, 1998.

Idem, **Sub trei regi**, București, Ed. Albatros, 1998.

Lindenberg, Paul, **Regele Carol I al României**, București, Ed. Humanitas, 2003.

Maiorescu, Titu, **Istoria politică a României sub domnia lui Carol I**, București, Ed. Humanitas, 1994.

Petrescu, Cezar, **Cei trei regi**, ediția a III-a, București, Ed. RAI, 1997.

Scurtu, Ioan, **Istoria Românilor în timpul celor patru regi (1866 - 1947)**, vol. I, **Carol I**, București, Ed. Enciclopedică, 2001.

Tănăsioiu, Carmen, **Iconografia regelui Carol I. De la realitate la mit**, Timișoara, Ed. Amarcord, 1999.

III. BIBLIOGRAFIE SECUNDARĂ

Bacalbașa, Constantin, **Bucureștii de altădată (1878 - 1884)**, București, Ed. Eminescu, 1993.

Bertelli, Sergio, **The King's Body, Sacred Rituals of Power in Medieval and Early modern Europe**, The Pennsylvania State University Press, 2001.

Boia, Lucian, **Istorie și mit în conștiința românească**, București, Ed. Humanitas, 1998.

Bolovan, Ioan; Bolovan, Sorina Paula, **Schimbare și devenire în istoria României**, Cluj – Napoca, Ed. Academia Română. Centrul de Studii Transilvane, 2008.

Braniște, Valeriu, **Oameni, fapte, întâmplări**, Cluj-Napoca, 1980.

Bulei, Ion, **Atunci când veacul se năștea**, București, Ed. Eminescu, 1990.

Idem, **Lumea românească la 1900**, București, Ed. Eminescu, 1984.

Câncea, Paraschiva; Iosa, Mircea; Stan, Apostol, **Istoria parlamentului și a vieții parlamentare din România până la 1918**, București, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, 1983.

Căzan, Nicolae Gheorghe; Rădulescu-Zoner, Ștefan, **România și Tripla Alianță**, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1979.

Constantinescu, Miron; Daicoviciu Constantin; Daicoviciu, Hadrian; Lungu Traian; Oprea, Ion; Pascu, Ștefan; Petric, Aron; Parțeanu, Alexandru; Smarandache, Gherghe, **Istoria României. Compendiu**, București, Ed. Didactică și Pedagogică, 1969.

Dascălu, Nicolae, **Propaganda externă a României Mari (1918 - 1940)**, Iași, Ed. Alternative, 1998.

Denize, Eugen, **Imaginea Spaniei în cultura română până la primul război mondial**, București, Ed. Silex, 1996.

Eminescu, Mihai, **Statul. 1. Funcțiile și misiunea sa**, antologie, prefață, note și comentarii de D. Vatamaniuc, București, Ed. Saeculum I. O., 1999.

Gavriliu, Eugenia, **Sindromul Gulliver. Reprezentări ale românilor în clișee literare engleze. Studii de imagologie comparată**, Brăila, Ed. Evrika!, 1998.

Giurescu Constantin C.; Giurescu Dinu C., **Scurtă istorie a românilor**, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1977.

Giurescu, Dinu C., **Istoria ilustrată a românilor**, București, Ed. Sport - Turism, 1981.

Gyémánt, Ladislau, **Evreii din Transilvania. Destin istoric – The Jews of Transylvania. A Historical Destiny**, Cluj-Napoca, Ed. Institutul Cultural Român, Centrul de Studii Transilvane, 2004.

Gyémánt, Ladislau, Gündisch, Konrad G., **Das Echo des Unabhängigkeitskrieges von 1877 în Siebenbürgen**, Cluj – Napoca, Ed. Dacia, 1977.

Hentea, Călin, **Arme care nuucid**, București, Ed. Nemira, 2004.

Idem, **Propaganda fără frontiere**, București, Ed. Nemira, 2002.

Hitchins, Keith, **Afirmarea națiunii: Mișcarea națională românească din Transilvania 1860-1914**, București, Ed. Enciclopedică, 2000.

Idem, **România. 1866 – 1947**, București, Ed. Humanitas, 1998.

<http://www.agentia.org/teoria-conspiratiei/cum-a-reusit-regele-carol-i-sa-nu-ajunga-la-comemorarea-lui-Stefan-cel-mare-8493.html>.

http://www.historia.ro/exclusiv_web/general/articol/mineriada-timpul-lui-carol-i-13-15-martie-1888.

<http://istoriiregasiite.wordpress.com/2011/02/27/moartea-regelui-carol-i-prilej-de-bucurie/>

<http://www.jurnaluldevrancea.ro/special/3583-juramantul-lui-eminescu.html>.

<http://www.mnir.ro/ro/colectii/moderna/carol-I.html>.

<http://www.old.bihoreanul.ro/articol/ziar/oradea/catavencii-de-altadata/8066/270>.

Huizinga, Johan, **Amurgul evului mediu**, București, Ed. Univers, 1970.

Iancu, Carol, **Evreii din România (1866 - 1919). De la excludere la emancipare**, București, Ed. Hasefer, 1996.

Idem, **Evreii din România (1919 - 1938). De la emancipare la marginalizare**, București, Ed. Hasefer, 2000.

Iorga, Nicolae, **Istoria Românilor**, vol X, București.

Idem, **O viață de om. Așa cum a fost**, București, Ed. Minerva, 1972.

Lungu, Traian P., **Viața politică în România la sfârșitul secolului al XIX – lea, (1888 – 1899)**, București, Ed. Științifică, 1967.

Lupaș, Ioan, **Istoria unirii românilor**, București, Ed. Scripta, 1993.

Maciu, V. ; Adăniloaie, Nichita, (red.), **Istoria României**, vol. IV, București, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, 1964.

Maier, Liviu, **Habsburgi și români. De la loialitate dinastică la identitate națională**, București, Ed. Enciclopedică, 2006.

Mamina, Ion, **Consilii de coroană**, București, Ed. Enciclopedică, 1997.

Idem, **Monarhia constituțională în România. Enciclopedie politică. 1866 – 1938**, București, Ed. Enciclopedică, 2000.

Idem, **Regalitatea în România. 1866 – 1947**, București, Ed. Compania, 2004.

Moghior, Neculai; Dănilă, Ion; Moise, Leonida, **Ferdinand I. Cuvânt pentru întregirea neamului românesc**, București, Ed. Metropol, 1994.

Nicolescu, G. C., **Viața lui Vasile Alecsandri**, București, Ed. pentru literatură, 1962.

Pascu, Ștefan, **Făurirea statului național unitar român**, București, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, vol. I, 1983.

Petreanu, N., **Republica în conștiința poporului român**, București, Ed. Enciclopedică Română, 1972.

Pippidi, Andrei, **Despre statui și morminte. Pentru o teorie a istoriei simbolice**, Iași, Ed. Polirom, 2000.

Platon, Gheorghe, **Istoria modernă a României**, București, Ed. Didactică și Pedagogică, 1985.

Polverejan, Șerban; Cordoș, Nicolae, **Mișcarea memorandistă în documente (1885 – 1897)**, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1973.

Radosav, Doru, **Arătarea Împăratului. Intrările imperiale în Transilvania și Banat (sec. XVIII -XIX) Discurs și reprezentare**, Cluj-Napoca, Ed. Presa Universitară Clujeană, 2002.

Schwartzfeld, Moses, **Evreii în literatura populară română. Studiu de psihologie populară**, București, 2004.

Teodor, Pavel, **Mișcarea românilor pentru unitatea națională și diplomația Puterilor Centrale (1878 - 1895)**, vol I, Timișoara, Ed. Facla, 1979.

Xenopol, A. D., **Istoria românilor din Dacia Traiană**, vol. I, Ed. a IV-a, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1985.

***, **Pagini dintr-o arhivă inedită**, Ed. îngrijită, studiu introductiv și note de Antonie Plămădeală, București, 1984.